

Az észak-kaukázusi alánok íjának és nyilának felépítése

írta: V.N. Kaminszkij
az összefoglalót írta: Szergej Kainov
magyarra fordította: Liüntika :)

Ez a cikk az Archeológiai Intézet (Xi'an) összefoglaló nyilatkozatában lett közzétéve. Vyp. 170. 1982. 48-51. old.

/* Az eredeti szöveg itt érhető el: http://asgard.tgorod.ru/libri.php3?cont=_bows */

/* A szögletes zárójelekben levő számok: [x] - lábjegyzetekre való utalások, amik szinte semmilyen lényeges információt nem tartalmaznak – az ajánlott irodalmon kívül - így azok fordítását mellőztem. */

1976-ban, E. A. Milovanov és A. A. Jerusalemskaja közzétett egy anyagot a híres Moscsevaja Balka temetőben talált íjról, ami egy elképzelést adott ezen fegyverek felépítéséről az észak-kaukázusi alánok között [1]. A Moscsevaja balkai új leletek nagyban finomíthatják és kiegészíthetik ezen adatokat.

Az 1978-ban végrehajtott vizsgálatokban kiderült, hogy a temető sírjaiban a legtöbb elhunyt és felszerelés javarészt sértetlenül maradt meg. A csontvázak a hátukon helyezkedtek el, délnyugati fekvéssel. A temetkezéseken találtak szürke cserépedényt, kést, fa tokkal, ceruzadobozt, kézibaltákat, kapacsákányokat és ostorokat, félbe hajtott bőr íjtegezt, és egy az elhunyt bal oldalán fából készült tegezt, benne nyilakkal, és egy íjat a bőr tartójában [2].

Az évek alatt a temetőben talált számos íjtöredéket és mintát, amiket különféle gyűjteményekben tárolnak, betekintést engednek az alán összetett íjak felépítésébe.

Amint tudjuk, a Moscsevaja Balka gyűjteményben levő íjak a tipológiai feltételeknek megfelelően kétféle típusúak lehetnek:

- 1) egyetlen fából készültek
- 2) összetett, egy fa maggal, ami két külön részből áll, amik a markolatnál vannak összekapcsolva.

Az első típusba tartozó íjat a szakirodalom jól leírja [3].

A második típusú íjat somfából, vagy legalábbis juharból készítették [4], amit inakkal, szaruval és csontlemezekkel erősítettek meg. Ha kettévágnánk a famarkolatot, ami a karok csatlakozásául szolgál, kétféle csatlakoztatási típust figyelhetnénk meg. Az egyik esetben a famarkolat egy részébe háromszög alakú ékeket vágtak, a másik esetben vajatot készítettek. Miután összeillesztették részeit, oldalról kilyukasztották azért, hogy egy faszeg behelyezésével biztosítsák a kötésest (Ábra 4) [5].

Más esetekben, a karok végeit lekeskenyítették 10-12mm-re, amit aztán tovább vékonyítottak.

Ezután egymáshoz ragasztották őket, és ezek tetejére raktak egy lezáró darabot (Ábra 5).

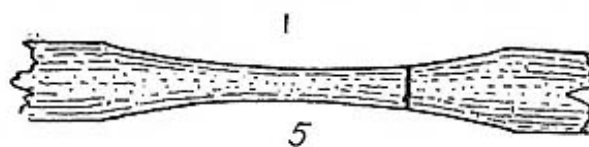
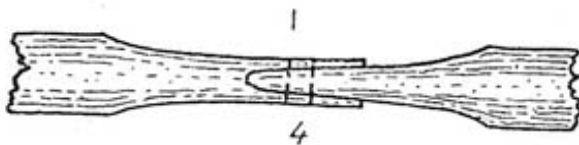
Mindkét esetben a kötésest alkatrészek egymáshoz ragasztásával érték el.

A használt ragasztó sötétbarna színű, nyilvánvalóan fiatal szarvasmarhák szarvaiból és patáiból készítették.

A pontos történeti adatok hiányában nem kijelenthető, hogy a kétféle elkészítési mód egy időben, vagy két külön, egymástól eltérő időben lett alkalmazva.

/* A következő bekezdések fordítása igencsak kérdéses, bár tapasztalataim és tudásom szerint próbáltam logikailag feloldani a nyelvi különbségek adta disszonanciát, ez nem jelenti azt, hogy a két szöveg (az eredeti és ez) teljesen azonos volna. */

Az íjak karjai egy lényeges szegmens. Hogy rugalmasabbá tegyék az íjat, és a tény, hogy a legnagyobb feszültség lövés közben a háton adódik, azt hosszában meg kellett erősíteni az íj közepétől, az egyik oldalon innal, a másikon szaruval. Az inakat a teljes hossz mentén ragasztották fel. A szaruk végére egy bőrcsíkot

ragasztottak fel annak tetejére, amit aztán körbetekertek egy második réteg bőrcsíkkal (Ábra 6). Egy darab bőrt az inak tetejére ragasztottak, ami lefutott a markolatig. A bőr borítást néhány alkalommal okkerre festették, a karok belsejét szarulemezekkel erősítették meg, hogy betöltsék az rugalmasság funkcióját.

Az íjak középső részein volt a markolat. A markolat famagjának négyszög alakú keresztmetszete volt. A markolat külső oldalán futottak az inak, a belső részén pedig a szaru, amik erősítették a karokat. A markolatot mindkét oldalát csontlemezek vastagították (Ábra 8), amit azután teljesen beragasztottak nyirkéreggel.

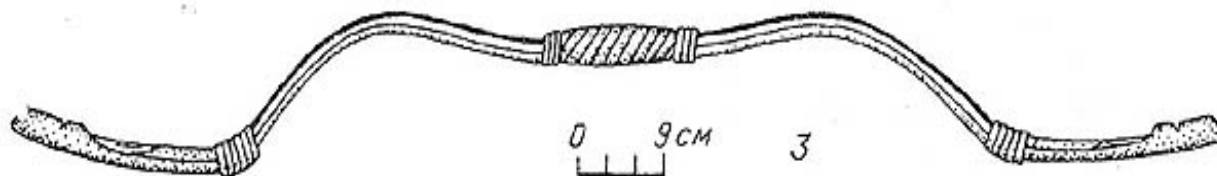
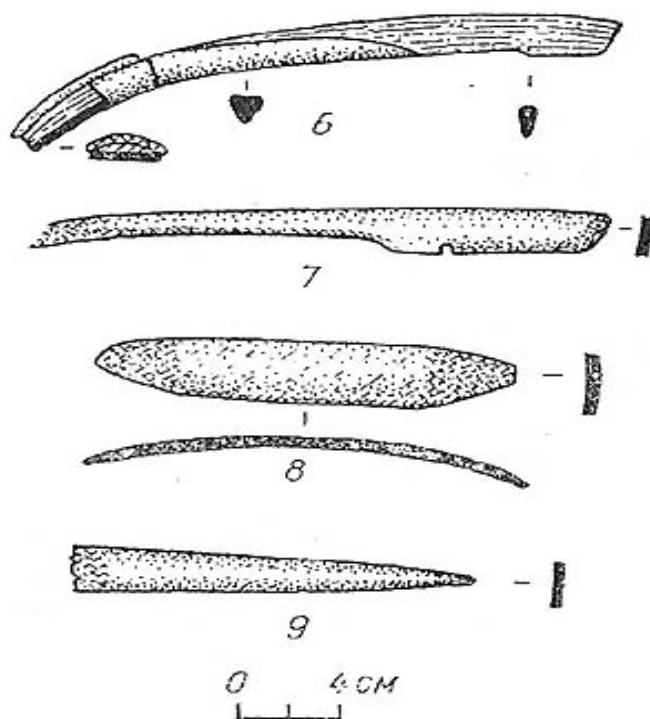
Az alán merev szarvú íjak a merevség és a nagyobb erő elérése érdekében, az íjaknak háromszög alakú keresztmetszetük volt, ami megszüntette a vibrációt [6], ami nagyon fontos volt a szórás miatt.

A csontlemezek három oldalról erősítettek (Ábra 7 & 9).

Ezek két oldalsó oldalát kidolgozták húrakasztónak (Ábra 7).

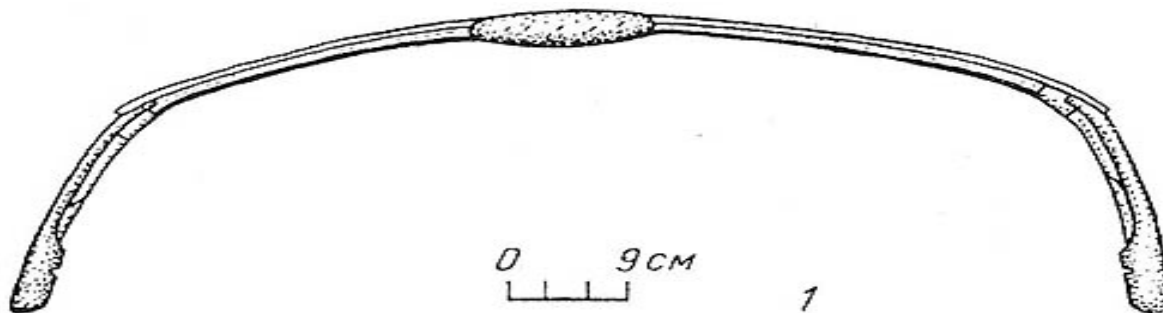
Egy íjnak négy ilyen akasztója is volt, ahol a kritikus feszültség adódik lövéskor.

Ezért betekerték innal, így megerősítették meg [7].

Amikor az íjpadra teszi, meghajlítja az ellenkező irányba, és kap egy görbe alakot, jellegzetes karokkal, nagyon meghajtott karokkal, és enyhén ívelt szarvakkal, amik oldalra állnak ki. Ez a vonás, más kivitelezési részletekkel együtt közös az alán és szaszanida íjakban [8].

Valószínűleg közös eredetűek, csak a fejlődésük külön irányt vett. Az íjak hossza 1,2 és 1,5 m között változott, amit az íj tulajdonosának növeése és fizikai ereje határozott meg. Egy fontos jellemvonása az alán íjaknak az a 10-15°-os szögbeni eltérés, amiben állnak a szarvak és karok az íj egyik végén a másikkal képest (Ábra 1). A karok és szarvak közötti különféle szögállású íjakat a kubáni Maikop körzetben és Moszcsevoja Balkánál találtak. Ez alapot ad arra, hogy ezen jellemvonást nem mint torzulás következményét vegyük alapul.

A szögek közötti eltérés valószínűleg összefügg a nyíllövés előkészületével, amit a markolat felső részére raktak, és így az íjból felfelé emelkedett.

Így a nyíl vége kettő emelővel dolgozott, így az egyik hosszabb volt a másikkal. A nagyobb kar erősebbet is jelent, ami kiemeli a nyílat a becsapódás tengelyéből. Hogy kiegyenlítsék ezt a két erőkart, a felső szöget a karon

és a szarvon megnövelték.

Egy érdekes kérdés, hogy az alánok hogyan hordták az összetett íjjaikat. A kései szaszanida szobrokból ítélve az összetett íjakat leajzva tárolták egy keskeny és ívelt, az íj számára készült bőrtokban [10].

Egy íj a már említett kirabolt sírokban a Moscsevaja Balka íjak közül leajzva volt megtalálva az íjtokjában (Ábra 1). Továbbá volt egy tegez (goritosz) félbehajtva.

Ez a lelet megerősíti azt a feltételezést, hogy a mindennapos használatban levő íjakat leajzva hordozták. Így kétféle helyzetről beszélhetünk íjhordás tekintetében: tábori vagy napi, és harci.

Harci helyzetben az íjakat goritoszban hordták.

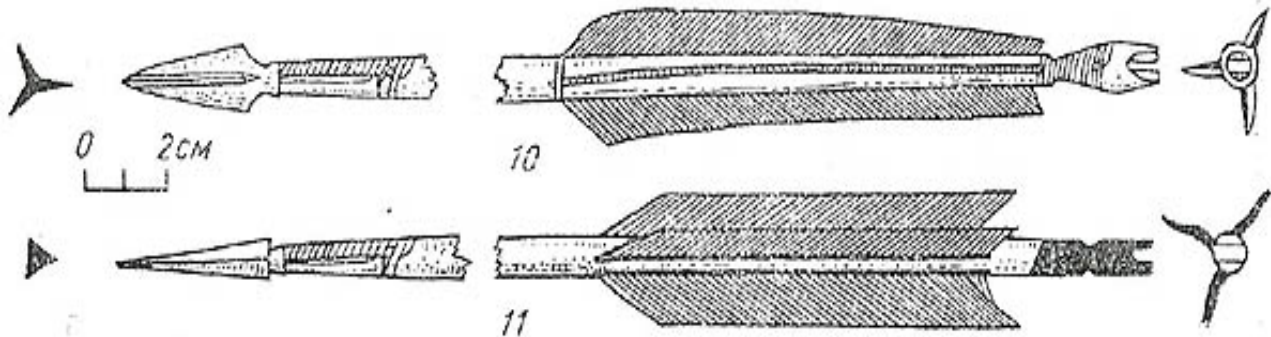
A goritoszt két darab bőrrel és vas zsanérral rögzítették, amelyek közül az egyik felső szögben tartott, a másik pedig a helyén tartotta a goritoszt, ami tartotta az íjat.

A goritosz hátsó részén volt egy kis nyílás, ami tartotta a tartalék ideget.

Ilyen típusú goritoszt találtak a Rim-hegy katakombáinál [12] és Moscsevaja Balkánál [11].

A meg nem nyúlt, normál állapotú ideg, ami az íj rugalmasságának megőrzése miatt volt kívánatos, ami meghatározta ennek a fegyvernek a harci képességeit.

Az alán nyílvesző a legteljesebben be van mutatva a zmeyski gyűjteményben [13] és Moscsevaja Balkánál. A már említett Moscsevaja balkai temetkezéseknél találtak egy fából készült tegezt, benne öt jól megőrződött nyílveszővel, amiket kőrisből és nyírfából készítettek. A hosszuk 60 és 80 cm között, a vastagságuk pedig 0,8 és 1 cm között van. A hosszuk valószínűleg nem az íjak méretétől, hanem a nyilak rendeltetésétől függött. A vastag és rövid nyilaknak páncéltörő hegyük van, és közeli lövések leadására gyártották őket. A hosszú és vékony nyilakat nagy távolságokban levő célok leküzdésére használták. A legtöbb nyílnek csavart tollazata van, amit az alábbiak szerint gyártottak. A tollat felvágták úgy, hogy a tollgyök kb. 1/4-e együtt maradjon a tollazattal. Ezután a tollat felragasztották a nyíltestre. A végeket lekötözték inakkal vagy lószőrrel. Néha a tollazás megkötött mielőtt a nyílvesző szájánál a tollat ujjal megívelték volna balra.

Ez a nyílnek forgást adott. Ez a fajta tollazás tipikus a rövid és vastag nyilak esetében (Ábra 10).

Más esetekben, a toll vége egyenes volt, és a nyílvesző szájához képest fentebb volt eltolva (Ábra 11).

A toll hossza 10-15 cm volt, amit a kazakok néprajza is mutat, a tollzat hossza függ a nyílhegy méretétől és súlyától [14].

A nyílvesző végeit a száj felett és a hegy előtt innal tekerték be. Az effajta borítás megakadályozza a lövés közbeni lecsúszást, és nyíl másik végét a becsapódáskori töréstől. A nyíl átmérőjét a hegyél meghatározta az átmérő végig a hegy felé. Ez csökkenti a légellenállást és növeli a sebességét a repülő nyílveszőnek. Néhány nyílnek a szájánál sötétkék festés található. A.F. Medvegyev és V.P. Kurilev ezt egyfajta felcímkézésnek tekinti, ami segít kiválasztani a megfelelő nyilat a tegezben [15].

Akárhogyan is, néhány lelet Zmeysk temetkezési helyről és Moscsejeva Balkáról azt mutatja, hogy a nyilakat a tegezben hegyvel felfelé tartották, ami ezt az elméletet cáfolja. A Moscsevaja balkai nyilak egy része rendelkezik tamga formájú X bemetszéssel [17].

Ez nyilvánvalóan annak a jele, hogy a VII.-X században a nyilak személyes fegyverek voltak, és elkezdték megjelölni őket.

Az alánok kézfegyvereinek új vizsgálata egy jobb vázlatot enged az összetett íjak gyártástechnológiájában, a tervezési jellegzetességükkel, ami kihangsúlyozza a felépítése minden részének ésszerűségét, ahol minden egy célnak van alárendelve, hogy olyan íjat és nyilat csináljanak, amik megbízhatóak, pontosak és könnyen használhatóak. Amint azt már megjegyeztük, az íjakat somból és juharból készítették, a nyilakat pedig nyírből és kőrisből. A somfa az egyik legtömörebb fa; keményebb fajok még a nyír, a kőris és a juhar. Az alapanyag kiválasztása szintén a fegyverek erejének és megbízhatóságának volt alárendelve. Mindez arra enged következtetni, hogy az észak-kaukázusi alánok kézfegyverei nem voltak rosszabbak más népek ugyanilyen fegyvereinek harci képességeinél, ugyanabban a történelmi időszakban.

Jegyzetek :

1. Milovanov EA, Jerusalem AA Bow Moshchevaya Balka. // Collection of the State Hermitage, 1976, XLI.
2. The material is stored in the Krasnodar State Historical-Archaeological Museum-Reserve, Inv. № 5241.
3. Milovanov EA, Jerusalem AA Bow Moshchevaya Balka.
4. Definitions of wood held at the State Hermitage AI Semenov.
5. All figures are given for the details "marching" of the bows.
6. Litvinsky BA Compound bow in ancient Central Asia. // Soviet Archaeology, 1966, № 4, p.66.
7. Milovanov EA, Jerusalem AA Bow Moshchevaya girders, pp. 41; Medvedev AF Hand thrown weapons. // Archaeological Sources, 1966. vyp.E1-36, p.12.
8. Litvinsky BA Compound Bow ..., p.61, 69.
9. Zakharov A., Arendt V. Studia Levedica. // Archaeologia Hungarica, 1934, p.61, fig.25.
10. Orbeli IA, Trever KV Sassanian metal. Leningrad, 1935, Table 3, 20.
11. Milovanov EA, Jerusalem AA Bow Moshchevaya Balka, pp. 43.
12. Runich AP Catacombs of Rim-mountains. // Soviet Archaeology, 1970, № 2, s.206.
13. VA Kuznetsov Zmeysky catacomb burial ground (on the excavations in 1975). // Madis, 1961, № 1, p.86, 87.
14. Kurylev VP Weapons of Kazakhs. // MAE Collection, 1978, XXXIV, p. 19.
15. Medvedev, AF Hand thrown weapons, p.20; Kurylev VP Weapons of Kazakhs, c.19.
16. VA Kuznetsov Zmeysky catacomb burial ..., p.86, 87. Appropriate materials in the repository Moshchevaya beam to be published.
17. Funds Krasnodar State Historical and Archaeological Museum, Inv. № 4978.